

Archeologie českých zemí

pozdní středověk, novověk

13. Krize tradiční společnosti na prahu raného novověku.

Strukturální změny v Evropě

Krise středověku

- **Hospodářské příčiny:**
- **Vnitřní** – celkové vyčerpání hospodářské dynamiky
 - **stagnace zemědělství:** pokles rentability výnosů (konec tradičních forem hospodaření)
 - opouštění pozemků s nízkou kvalitou půdy v důsledku vyčerpání (snižování úrodnosti)
 - náhradní postupy v hospodaření (místo pšenice žito)
 - pokles cen půdy a agrárních produktů (obilí po r. 1350)
 - cechovní omezení řemeslné výroby
 - klesající pozemková renta
 - tzv. cenové nůžky: zvýhodnění měst (řemeslné výroby versus agrární produkty)
 - demografický regres (vylidnění)
 - pokles příjmů státního fisku (královské pokladny) a vrchnosti
 - vymírání dynastií: uherští Arpádovci(1301), čeští Přemyslovci(1306), polští Piastovci (1370)
- **Vnější** – morové epidemie, válečné konflikty, klima

- **Politické změny:**

- **Stoletá válka: 1337 – 1453** mezi Anglií a Francií (územní nároky); u Castillonu Angličané poraženi
- **Černá smrt: 1347 – 1352:** demografický pokles (zemřelo 60 – 80% nakažených, celk. 18 mil.)
- **Expanze Osmanských Turků do Evropy:** **1353:** dobytá byzantská Gallipolis
1454: dobytá Konstantinopol (Cařihrad, Istanbul)
1526: Ludvík Jagellonský padl v bitvě u Moháče
1529, 1683: obléhání Vídně

- **Krise církve:**

- **papežské schisma: 1309 – 1378:** rozkol vedoucí k úpadku katolické církve
tzv. avignonské zajetí: dva papežové: **Řím:** Urban VI. – **Avignon:** Kliment V.
1417: schisma ukončeno volbou Martina V.
- **císařské schisma:** Václav IV. podporoval římského Urbana VI.: proti šlechtická opozice (panská jednota)

- **Klimatické změny:**

- **tzv. malá doba ledová** (Little Ice Age)
- zhoršení klimatu, neúroda, hladomory: **1315 – 17, 1340 – 50, 1374 – 75/80**
- **13/14. stol.:** pomalé snižování teploty, výkyvy počasí a klimatické extrémny

- **České země** – **14. a 15. stol.:** příčiny a průběh byly podobné jako v jiných státech Evropy.
- **14. stol.** – **stagnace hospodářského rozvoje:** od poloviny vlády **Karla IV. a Václava IV.**
 - vyčerpání venkovské a městské **kolonizace** jako hnacího motoru ekonomického vývoje
 - vytěžení dostupných nalezišť stříbra a drahých kovů
 - snižování hodnoty mince
 - absence napojení českých zemí na hlavní evropské obchodní trasy (Z – V)
 - **1380: morová epidemie** (úbytek obyvatelstva)
- **Markraběcí války** – politická nestabilita, válečné konflikty, kriminalita, pogromy na Židy (1389 – Praha)
 - moravský markrabě: Jan Jindřich († 1375)
 - nástupce: **Jošt** († 1411), braniborský kurfiřt a římský král (1410)
 - mladší synové: **Prokop** († 1405) a **Jan Soběslav** († 1380)
 - spory mezi Joštem a Prokopem o dědictví vyústily ve válku

- **14. stol.** – první vlna sekularizací církevních majetků: **Matěj z Janova** († 1393) kritika klášterů (zbytečnost řádů)
 - **prohloubení hospodářských problémů řádových institucí:**
 - ukončení fundačních (zakladatelských) aktivit: poslední 1391: kláštery ve Fulneku a Prostějově
 - zadlužení speciálními berněmi: za Václava IV. klášterní poplatky zdrojem královských příjmů
 - vyhánění řádových farářů, první útoky na kláštery ve městech i na vesnicích
 - **po smrti Václava IV († 1419):**
 - napadány mendikantské konventy v centrech husitství v Praze a na Táboře
 - klášter Na Slovanech zůstal zachován, protože opat přijal husitské požadavky
 - klášter sv. Anny fungoval jako jakýsi sběrný klášter uprchlíků
 - **husitské války:** prosazení čtyř pražských artykul: odmítnutí světského panování kněží
 majetky církevních institucí v předhusitském období: 1/3 pozemkového fondu
 konfiskace: ztráta 90 % statků (ve prospěch šlechty a měst)
 revindikace: doložení oprávnění k majetkům získaným za revoluce od církve
 Ferdinand I. – 1547: městům vrátil část zkonfiskovaného majetku s nařízením udržovat
 z jeho výnosů duchovenstvo, školy a sakrální budovy (28 měst)

ŠMAHEL, František, Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001

BÁRTA, Miroslav; KOVÁŘ, Martin, a kol. Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur: minulost, současnost a budoucnost komplexních společností. Praha 2011.

Úpadek hornických sídlišť

- **Přelom 13./14. stol.** – hornictví na Českomoravské vrchovině v útlumu (1281–1304)
(z brodské městské pečeti zmizely hornické symboly)
– poč. 14. stol.: zmínky o opuštěných či starých horních dílech
- **¾ 13. stol.** – nová hornická sídliště nebyla zakládána, hlavní rudní ložiska objevena a vytěžena, těžba perspektivních žil
- **První pol. 14. stol.** – stagnace hornictví: postupný zánik hornických sídlišť
- **15. stol.** – stagnace dolování kvůli nákladům na těžbu ve větších hloubkách (vytěžení, zatopení za husitských válek)
- **15./16. stol.** – inovace důlní techniky: využití vody – stroje s vyššími výkony (vodotěžní stroje: kola, čerpadla, pumpy)
- **16. stol.:** 20. léta: nový rozvoj těžby stříbra a dalších kovů (cínu) v Krušnohoří
příliv kolonistů ze Saska a jižního Německa (dosídleno Krušnohoří a Slavkovský les)
50. léta: vyčerpání nejvýhodnějších rudních ložisek (stříbra)

- **17. stol.** – ekonomika raného novověku: rozpory mezi nabídkou a poptávkou

vých. E.: krize agrární (drsnější klima)

záp. E.: krize průmyslová (cechy x manufaktury)

agrární revoluce: připravila půdu kapitalismu

zásobení potravinami, surovinami, pracovními silami, kapitálem

přechod z extenzivní na intenzivní výrobu (budování velkostatků)

průmyslová revoluce: industrializace, rozvoj vědy, soupeření o trhy a kolonie,

krize z nadprodukce (tkaniny)

problémy dopravy a obchodu (suchozemský x lodní)

- konflikty: sociální (feudální vztahy), náboženské, válečné
- demografická deprese: depopulace (30. letá válka), přesuny z vesnice do měst
- přírodní: neúroda, hladomory, epidemie